

Zeelst '56: de wieg van de kleurentelevsie(NLJ 10-05-1996)

Kees Teer

Menig onderzoeker zal zijn leven lang de eerste publieke presentatie van een nieuw stuk werk niet vergeten. Wat dat betreft is er weinig veranderd. Op 10 april 'jl. was het veertig jaar geleden dat Philips Research de eerste experimentele uitzending van kleurentelevsie gaf. Wij zijn gelukkig dat ex-Nat.Lab.-directeur (van 1968 tot 1985) en KTV-onderzoeker van het eerste uur Kees Teer, de herinnering eens ophaalt aan zijn 'eerste keer'. Dit naar aanleiding van een recent radio-interview op de jubileumdatum. Gezien de tijd van uitzending, vroeg in de ochtend, nemen wij aan dat velen dit interview gemist zullen hebben; leest u het verder zelf maar ...

Redactie

'Ik werd gebeld door de VARA-ontbijtradio: of ik de volgende morgen om 7,20 uur -dat is vroeg in de gepensioneerde toestand- via de telefoon 'live' in hun programma wou optreden om iets te vertellen over de eerste kleurentelevsie uitzending in Nederland. Ik begreep betrekkelijk snel -voor een gepensioneerde- waar 't over ging. Over 10 en 11 april 1956, de dagen waarop voor 't eerst in Nederland, en zeer waarschijnlijk ook in Europa, een kleurentelevsie programma uitgezonden werd dat op prototype-ontvangers door 'derden' kon worden bekeken.

Het ging daarbij om de verkenning van een standaard voor de signaaloverdracht. De instantie die daar mondiaal over discussieerde was -en is nog altijd- het Comité Consultatif International des Radiocommunications (CCIR), een gewichtig college van overheidsdienaren en deskundigen van universiteiten en bedrijfsleven. Dat maakte een tour en kwam twee dagen op bezoek bij Philips.

Ik werkte toendertijd in de televisiegroep van de legendarische Dr. J.J. Haantjes en had in jeugdige overmoed een alternatief bedacht voor het transmissiesysteem dat in de Verenigde Staten al eind 1953 was aangenomen. Voornaamste 'features': eenvoudiger systeem en goedkopere ontvanger. De presentatie van dat systeem in competitie met het Amerikaanse was het wezenlijke onderwerp van dit bezoek. Maar wat nodig was om tot die test te komen, deed een beroep op het Philips- kunnen in kleurentelevsie in den brede. Daar konden de gasten dan terloops ook mee kennismaken en van onder de indruk komen.

Er was een televisiestudio nodig. Die werd gebouwd op de plaats van de collegezaal op de tweede verdieping (in het oude lab aan de Kastanjelaan). Er waren camera's nodig. Toen al werd er een uitgevoerd op basis van het later zo beroemde Plumbicon. Er waren 'displays' nodig. Omdat de schaduwmaskerbuis van voldoende formaat uit eigen keuken nog niet voorhanden was, werd een projectievariant gekozen, overigens niet zonder marktgedachten. Een Philips-concept waarbij drie kleine lichtsterke beeldjes via een vernuftige, gevouwen optiek in doorzicht op een scherm van 50-cm breedte werden geprojecteerd.

Er waren ontvangers nodig waarin die projectietoestand moest worden ingebouwd. Ze kregen het aanzien van een staand kastje van aanrechthoogte met klapdeurtjes ter verhulling van het scherm tijdens televisieloze uren. Er was een zender nodig, maar die was er nog uit de experimentele zwart/wit-periode. Er was natuurlijk een demonstratieruimte nodig op zodanige afstand van Strijp dat het draadloze aspect overtuigend overkwam. Die werd gevonden in het patronaatsgebouw in Zeelst, welwillend ter beschikking gesteld door de plaatselijke clerus. En, ten slotte was er een programma nodig dat kleurentelevsie als zicht op een gekleurde werkelijkheid animerend kon illustreren. Daartoe werden omroepprofessionals ingehuurd als regisseur Willie van Hemert, presentatrice Mies Bouwman en enkele artiesten, waaronder Max Woisky met zijn Zuid-Amerikaans orkest.

Dit alles ten dienste van de observatie van twaalf televisiebeelden: zes volgens het Philips-systeem en zes volgens het Amerikaanse NTSC-systeem. Die moesten 's morgens afgeregeld worden. Dat was voor de projectieapparaten -zuinig ontworpen met een consumentenprijs in 't achterhoofd- al geen sinecure, laat staan in combinatie met de parameters van een drievoudige signaaloverdracht en zeker niet met zo'n verrijnd kwaliteitscriterium als Mies Bouwman in kleur!

Het ging de eerste dag dan ook eigenlijk niet zo best. Daar zullen eigen zwakheden in mens en machinedebet aan zijn geweest; maar zeker speelde ook een externe factor een rol: een half uur voor de komst van het bezoek stapte een enthousiaste mijnheer Otten binnen, toendertijd directeur van de NV Philips, met een

belangrijke gast die hij graag de toevallige gelegenheid gaf om dit bijzondere werk van zijn laboratorium te zien.

Zij namen plaats, drongen erop aan dat wij ons niet lieten afleiden en koutten vrolijk voort vanaf de bezoekersstoelen met een enkel terloops commentaar op ons doen en laten. Het was niet de meest geschikte sfeer om de laatste hand te leggen aan zo'n technisch kaartenhuis.

De demonstratie verliep niet vlekkeloos. Ook mijn directeur Rinia had aan het eind van de dag enige bedenkingen, maar dat betrof de geboden scène in het algemeen, zei hij. Hij vond het allemaal te kleurig. Mogelijk stak hem toch de wat mindere glans van het Philipsresultaat. In ieder geval liet hij met Friese doortastendheid het hele decor nog diezelfde nacht grijs overschilderen. De tweede dag ging het een stuk beter en aan het slotdiner was men unaniem over de gelijkwaardigheid van 'Philips' en NTSC in beeldkwaliteit: ook de Amerikanen, Dus beleefde ik een zeer plezierige avond.

De Philips-variant voor kleurenoverdracht heeft het uiteindelijk niet gehaald. Al in een vroeg stadium offerde de directie in wijs beleid het Philips-ego op het altaar van de standaard consensus. Dat betekende overigens niet dat het verhaal van die standaard daarmee geschreven was; er volgden nog vele bladzijden. Een bladzijde met een verrassende bijdrage van Telefunken (PAL), bladzijden met onvervalst Frans chauvinisme en Russische opportunisme (SECAM). Begin jaren zestig kreeg de zaak pas zijn beslag, maar niet als één Europese standaard.

Oh ja, dat radio-interview. Nou dat viel natuurlijk, zoals meestal, nogal tegen. Korter dan gesuggereerd en zonder vragen waarop ik m'n anecdotes kwijt kon. Zoals die over de Volkskrantjournalist die met slimme 'fact-finding' bij argeloze Nat.Lab.-ers en insluiping in het patronaatsgebouw al dagen van tevoren aardig wat intellectueel Philips-eigendom op de voorpagina wist te brengen. We waren daar zeer opgewonden over, maar het droeg wel bij tot de spectaculaire, boeiende tijd die wij naar ons gevoel in die periode beleefden. Zeelst '56, je hoort er weinig meer over ...

Waalre, 15 april 1996